

PATRIARCHAT BULGARSKI

Chrześcijaństwo na terenach dzisiejszej Bułgarii pojawiło się bardzo wcześnie. Apostoł Paweł podczas drugiej wyprawy misyjnej około 52 roku odwiedził te tereny. Wspomina o tym w swym liście do Rzymian (15,19): „Oto od Jerozolimy i na całym obszarze aż po Illirię dopełniłem (obwieszczenia) Ewangelii Chrystusa”. Zgodnie z Tradycją Świętą, również św. Apostoł Andrzej nauczał na wybrzeżach Morza Czarnego, u ujścia Dunaju.

Szybki rozwój chrześcijaństwa nastąpił szczególnie w III i IV wieku. Po edykcie Mediolańskim z 313 roku, istniały tu, już bardzo dobrze zorganizowane, struktury Kościoła. W 343 r. w Sardyce (Sofia) odbył się w obronie nicejskiego prawosławia Sobór Lokalny, potępiający ariaństwo. Charakterystyczną cechą bałkańskiego chrześcijaństwa był jego narodowy charakter. Chrześcijanom z tych terenów nie narzucano ani kultury rzymskiej, ani helleńskiej. Jeszcze przed VII wiekiem używano tu narodowych języków liturgicznych.

Na początku V wieku Kościół bułgarski stanął przed problemem najazdów ludów barbarzyńskich: Hunów, Wizygotów, Ostrogotów i plemion słowiańskich. W 681 roku chan Asparuch (Isperyk 681-702), syn Kubrata, po zajęciu Dobrudży i dolnej Mezji utworzył pierwsze bułgarsko-słowiańskie państwo ze stolicą w Pliska. Nowi władcy dążyli do pełnej dominacji nad rdzenną ludnością Bałkan. Niszczyli jej kulturę i tradycje. Wiele kościołów i klasztorów zostało zniszczonych. Z czasem jednak najeźdźcy po zapoznaniu się z miejscową kulturą i sami poddali się chrystianizacji.

W 865 roku (lub jak podają inni historycy 25.05.866 r.) bułgarski władca Borys I przyjął z Bizancjum chrzest i przy pomocy greckich duchownych przystąpił do chrystianizacji narodu. W roku 870 sobór w Konstantynopolu ustanowił na terenie Bułgarii autonomiczne arcybiskupstwo, którego pierwszym arcybiskupem został Józef. Ta częściowa niezależność sprzyjała dynamicznemu rozwojowi Kościoła.

Za czasów syna Borysa, Symeona Wielkiego (893-927), Bułgaria stała się potęgą w sensie politycznym i militarnym. Wojska bułgarskie podbiły niemal cały Półwysep Bałkański. Symeon ogłosił się wówczas „carem”-„cesarzem Bułgarów i Romejów”. W 919 roku odbył się sobór wszystkich bułgarskich biskupów, na którym ogłoszono autokefalię Kościoła bułgarskiego. Arcybiskupstwo podniesiono do rangi patriarchatu z siedzibą w stołecznym Presławiu. Pierwszym zwierzchnikiem został Leoncjusz. Mimo protestów ze strony Bizancjum, za panowania młodszego syna Symeona - Piotra (927-969) doszło do podpisania bułgarsko bizantyjskiego porozumienia, na mocy którego zaakceptowano terytorialne zdobycze Bułgarii, zatwierdzono cesarski tytuł jej władców, potwierdzono niezależność Kościoła i patriarszy tytuł jego zwierzchników. Za pierwszego patriarchę uznano jednak nie Leoncjusza, a jego następcę Dymitra.

W 979 roku bizantyjski cesarz Jan Tsimiski najechał i podbił wschodnią Bułgarię, a następnie podporządkował ją sobie politycznie i kościelne. W tym samym roku patriariat i niezależność Kościoła bułgarskiego zostały zlikwidowane. Jedyne w zachodniej, niepodległej części Bułgarii zachowano polityczną i kościelną niezależność. Patriarszą katedrę przeniesiono do Triadica, stolicy państwa zachodnio-bułgarskiego cara Samuela (976-1014). W tej części Bułgarii udało się zachować autokefalię, lecz mimo to Kościół był bardzo osłabiony.

W 1018 roku Bizancjum pod wodzą Bazylego II Bułgarobujcy (976-1025), ostatecznie rozbiło i podporządkowało sobie całą Bułgarię. Zdeponowano patriarchę Dawida. Nowym zwierzchnikiem całego Kościoła bułgarskiego został Jan, z tytułem arcybiskupa Ochrydy. W 1020 roku anulowano patriariat. Cesarz Bazyli zachował jednak niezależność Kościoła bułgarskiego. Zatwierdził prawa jakie Kościół uzyskał od poprzednich władców. Bułgarzy nie chcieli jednak pogodzić się ze utratą niezależności. Dążyli do politycznego i kościelnego usamodzielnienia się. W 1186 roku wybuchło powstanie braci Piotra i Asena Asenewów, które praktycznie objęło wszystkie ziemie bułgarskie. Po kilku miesiącach doszło do podpisania rozejmu. Państwo bułgarskie zostało częściowo odrodzone. W 1187 roku carem zostaje obwołany Asen. Odrodził się wówczas również niezależny Kościół bułgarski. Poza jego granicami pozostało, między innymi, arcybiskupstwo Ochrydy. Stosunki z

Konstantynopolem były bardzo napięte. W tej sytuacji car Kalojana (1197-1207) zaczął szukać poparcia u papieża. Papież Innocenty III, wykorzystując tę sytuację ofiarował carowi koronę królewską, a arcybiskupowi nadał tytuł prymasa. W ten sposób Kościół bułgarski został uzależniony od Rzymu.

Do zerwania kontaktów z Rzymem doszło za rządów cara Iwana Asena II (1218-1241), który w 1235 roku zawarł porozumienie z cesarzem bizantyjskim Janem III Vatatzesem (1222-1254). Na mocy tego porozumienia, biskup Joakim II uzyskał tytuł patriarchy bułgarskiego.

W 1393 roku Bułgarię opanowali Turcy, którzy negatywnie odnosili się do miejscowych chrześcijan. Zniszczone zostały dotychczasowe struktury administracyjne zarówno państwowe, jak i kościelne. Wskutek nacisku władz wielu chrześcijan przyjęło islam. Cerkwie i klasztory burzono lub zamieniono na meczety. Na chrześcijan nałożono bardzo wysokie podatki. Wszelkie przejawy buntu krwawo tłumiono. Kościół bułgarski pozbawiony patriarchatu i autokefalii został podporządkowany w części patriarsze Konstantynopola, a w części arcybiskupowi Ochrydy. W 1767 roku, kiedy została zniesiona niezależność arcybiskupstwa w Ochrydzie, cały Kościół podporządkowano jurysdykcji Konstantynopola.

Na przełomie XVIII i XIX wieku zaczęło się budzić silne poczucie odrębności narodowej Bułgarów. Za prekursora bułgarskiego odrodzenia uważany jest mnich Paisjusz z klasztoru Chilandar na Athosie, który napisał „*Historię słowiano-bułgarską o narodzie i carach, i o świętych bułgarskich, i o wszystkich dziejach i wydarzeniach bułgarskich*”. Dzieło to napisane w języku narodowym z zadziwiającą wiernością oddawało prawdę historyczną o kraju, narodzie i Kościele Bułgarii. Przypominało sławę i niezależność bułgarskiego patriarchatu i równocześnie było wezwaniem do zachowania narodowych tradycji i walki o niepodległość. Proces odrodzenia Bułgarii nie nastąpił jednak natychmiast. Idea rozwijała się powoli. Na początku dążono do uniezależnienia Kościoła. Dzięki stanowczości Bułgarów, w 1848 roku, patriarcha Konstantynopola wyświęcił czterech biskupów narodowości bułgarskiej. W 1851 roku został wyświęcony na tytularnego biskupa Hilarion, przywódca bułgarskiego ruchu narodowego.

W dniu 28 lutego 1870 roku sułtan swoim firmanem ustanowił Autonomiczny Egzarchat Bułgarski. Jego zwierzchnikiem został przewodniczący Synodu Bułgarskiego. W ważniejszych sprawach dogmatycznych miał się on konsultować z Konstantynopolem i stąd otrzymywać święte miro, oraz zobowiązany był wspominać imię patriarchy Konstantynopola podczas nabożeństw. W 1872 roku wybrano pierwszego egzarchę Antyma I. Patriarchat Konstantynopola ostro sprzeciwił się tym postanowieniom – jako uzgodnionym jedynie z sułtanem, a bez porozumienia z Patriarchatem ekumenicznym - i ekskomunikował episkopat bułgarski. Rozpoczęła się 73 letnia schizma.

W 1878 roku, po wojnie turecko-rosyjskiej, Bułgaria uzyskała niepodległość jako księstwo, a w 1908 roku ogłoszono odnowienie monarchii. Księcia Ferdynanda ogłoszono carem i proklamowano trzecie królestwo bułgarskie.

Nie zakończyło to jednak procesu formowania się nowożytnego państwa bułgarskiego. W wyniku wojen bałkańskich z początku XX w., mimo zdobyczy kosztem Turcji, kraj stracił część swych terytoriów na rzecz Rumunii, Grecji i Serbii. W czasie I wojny światowej Bułgaria walczyła po stronie państw centralnych (Niemiec i Włoch). W 1918 r. doszło do bolszewickiego powstania. Aby nie dopuścić do rozprzestrzenienia się na zachód komunistycznych tendencji, w Tesalonikach podpisano układ pokojowy na mocy którego Bułgaria powróciła do przedwojennych granic. Kraj znajdował się jednak na skraju kryzysu ekonomicznego. Do chwili wybuchu II wojny światowej Bułgaria walczyła o podniesienie gospodarki kraju.

W 1941 roku, pod niemieckimi naciskami, Bułgaria zrezygnowała z pozycji państwa neutralnego i przystąpiła do wojny po stronie niemieckiej. Nie podporządkowała się jednak faszystowskiej ideologii. Dzięki protestom Kościoła prawosławnego udało się całkowicie powstrzymać antysemicką propagandę. Bułgaria była jednym z nielicznych krajów gdzie Żydzi uniknęli otwartych prześladowań.

Dnia 22 lutego 1945 r., z inicjatywy Kościoła rosyjskiego, doszło do pojednania Kościoła bułgarskiego z patriarchatem konstantynopolińskim. Patriarcha specjalnym tomošem zdjął anatemę z Kościoła bułgarskiego i ponownie nadał mu autokefalię. Restytucja patriarchatu nastąpiła, za zgodą Konstantynopola, na bułgarskim synodzie w 1953 roku w Sofii. Pierwszym patriarchą, po kilkuset letniej przerwie, został Cyryl.

W 1992 r. w Kościele bułgarskim doszło do schizmy. Czterech biskupów z metropolitą Stefanem zakwestionowało kanoniczność wyboru urzędującego patriarchy Maksyma, oskarżyło go o działanie na szkodę Kościoła. Przy poparciu bułgarskiego urzędu do spraw wyznań utworzyli równoległą hierarchię. Konflikt trwał aż do października 1998 r. W dniach 30.09-01.10.98 roku doszło do spotkania, w Sofii, Zwierzchników wszystkich autokefalicznych Kościołów prawosławnych. W wyniku rozmów trzech biskupów schizmatyckich z metropolitą Sofii Innocentym na czele, w imieniu wszystkich pozostałych przyniosło akt skruchy. Przyjęto ich z powrotem do kanonicznej jedności, jednak schizmatyccy biskupi ponownie wystąpili przeciwko patriarsze Maksymowi i zażądali jego dymisji. Rozłam w Kościele bułgarskim trwa nadal.

Prawosławny Kościół bułgarski liczy ok. 8 milionów wiernych, 26 biskupów, 2,3 tys. Duchownych. W 123 klasztorach zamieszkuje 500 zakonników i zakonnic. Kościół posiada 3,2 tys. świątyń parafialnych i 500 kaplic, (dane z roku 1995). Poza diecezjami krajowymi Kościół posiada dwie diecezje w Stanach Zjednoczonych i jedną w Europie zachodniej. Przyszli duchowni kształceni są w dwóch seminariach duchownych i na dwóch Akademiach Teologicznych.

Zwierzchnikiem Bułgarskiego Kościoła jest dwudziesty pierwszy Patriarcha Bułgarski Maksym. Urodził się 29 października 1914 roku. W 1950 roku, 30 grudnia został podniesiony do godności biskupiej. Wybór Wielce Błogosławionego Maksyma na Zwierzchnika Bułgarskiego Kościoła miał miejsce 4 czerwca 1971 roku, intronizacja odbyła się tego samego dnia.

Zwierzchnikom Kościoła bułgarskiego przysługuje tytuł „*Jego Świątobliwość Patriarcha Bułgarski, Metropolita Sofijski*”.

Rezydencja i sobór patriarszy pw. św. Aleksandra Newskiego znajdują się w Sofii.